

Hva bør avlastning overfor barn og unge med nedsatt funksjonsevne inneholde?

Dette er problemstillingen i en studentoppgave av Hilde Næbb

Innholdsfortegnelse

Forord	3
1. Innledning	3
1.1 Innledende ord om avlastning.....	3
1.2 Problemstilling.....	3
1.3 Avgrensning av problemstilling	3
1.4 Begrepsavklaring	4
1.5 Metode	5
2. Teori.....	5
2.1 Hva er avlastning?	5
2.2 Målet med avlastning.....	6
2.3 Hva skal avlastningen inneholde?	6
2.3.1 Utvikling av selvstendighet.....	7
2.3.2 Støtte og trygghet i hverdagen	8
2.3.3 Å ha det morsomt i fritiden	9
2.3.4 Være sammen med venner	9
3. Drøfting.....	10
3.1 To brukergupper	10
3.2 Ha det trivelig borte fra mor og far.....	11
3.2.1 Utvikling av selvstendighet.....	11
3.2.2 Støtte og trygghet i hverdagen	12
3.2.3 Ha det morsomt i fritiden	13
3.2.4 Være sammen med venner	14
4. Oppsummering.....	14
Litteraturliste	15

Forord

Siden jeg for fem år siden begynte å jobbe innenfor avlastningstjenesten i kommunen er det ett spørsmål som har vært tilbakevendende: ”Hva skal avlastningen inneholde?” I lovverket står det tydelig beskrevet hvem som har krav på tjenester som avlastning, og hva hensikten med avlastning er, men så langt jeg har funnet står det ingen steder hva som forventes av oss som jobber i avlastningstjenesten, og hva brukere av tjenesten kan forvente at våre tjenester skal inneholde annet enn at tjenesten skal gi avlastning og at den skal være trygg og forutsigbar. Da jeg for ett år siden fikk ansvaret for å koordinere privat avlastning og begynte å jobbe tett opp mot enhetsleder er dette spørsmål vi ofte diskuterer. Disse diskusjonene har trigget min nysgjerrighet i forhold til temaet.

1. Innledning

1.1 Innledende ord om avlastning

Avlastning er nedfelt i Sosialtjenesteloven som en type tjeneste kommunen har ansvar for å legge til rette for. God avlastning skal gi muligheter for avkobling og hvile til foreldrene.

Diskusjoner om avlastning dreier seg ofte om hvor stort behov foreldrene har for avlastning, og om de får tilstrekkelig hjelp til å klare en krevende hverdag. For at foreldre skal oppleve at det er godt for dem at deres ungdommer er på avlastning er det viktig at innholdet i avlastningen er tilrettelagt slik at ungdommene trives og på det viset gjøre foreldrene trygge på at ungdommene blir tatt godt vare på (Asmervik og Nilsen i Kittelsaa, 2003). Det er derfor viktig å utvikle tjenestene også innholdsmessig. Det er en utfordring å kunne skape gode avlastningsordninger til et bredt spekter av funksjonshemmede, barn, unge og voksne med ulike interesser og svært varierende hjelpebehov (Kittelsaa, 2003).

1.2 Problemstilling

Hva bør avlastning overfor barn og unge med nedsatt funksjonsevne inneholde?

1.3 Avgrensning av problemstilling

Når jeg i denne oppgaven skriver om avlastning vil jeg konsentrere meg om avlastning etter Lov om sosiale tjenester, for familier som har barn og unge med nedsatt funksjonsevne.

Grue (1994) peker på at det i hovedsak er blitt utviklet tre modeller for avlastning overfor personer med nedsatt funksjonsevne:

- Individuell avlastning. Dette er avlastning som ytes av en enkeltperson eller annen familie som oftest i avlasters hjem, men kan også ytes i foreldrenes hjem.
- Gruppeavlastning. Avlastning der en gruppe ungdommer for eksempel reiser bort i helger eller på ferie.
- Avlastningsboliger. Dette er avlastning i en bolig med fast adresse og personale. Boligen kan brukes til døgnavlastning, helgeavlastning, ukeavlastning og kriseavlastning.

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på boligavlastning.

Hva avlastning bør inneholde er et vidt begrep. I forhold til innholdet har jeg valgt å se bort fra de grunnleggende behovene som universelt tilpassede boliger, fysiologiske behov som tilstrekkelig næring, variert og helsefremmende kosthold, bemanningsbehov på boligene, nødvendig medisinsk oppfølging og lignende. Med innhold i avlastningen vil jeg i denne oppgaven fokusere på meningsinnholdet. Det å ha et meningsfylt samvær, aktivitet og god fritid.

1.4 Begrepsavklaring

Når det skrives om den som er på avlastning brukes det begreper som omsorgsmottaker, barnet, ungdommen og lignende. Jeg har i denne oppgaven valgt å benytte ungdommer som begrep.

Når det skrives om hvem avlastning ytes overfor er det brukt forskjellige begrep: pårørende, foreldre, omsorgytere og lignende. Jeg har valgt kun å bruke foreldre som begrep, da det stort sett er foreldre som mottar avlastning i forhold til min målgruppe.

Fritid kan betraktes på flere ulike måter.

Fritid kan betraktes som en avgrenset tid som er til overs etter at en mer produktiv del av hverdagen er unnagjort. Fritid kan imidlertid også betraktes ut fra hvordan vi opplever en situasjon eller aktivitet, uavhengig av om det er i eller utenom produktivt arbeid (Säfvenbom, 2005:27).

Avlastning foregår i den tiden på døgnet og uka hvor den produktive delen av dagen, være seg skole, arbeid eller dagtilbud er unnagjort, altså på fritiden. Men fritiden er også mer enn bare det å ha fri fra noe eller noen. Det er også viktig å kunne oppleve en viss frihet til å involvere seg selv eller det å kunne utfolde seg selv (Ibid). Det er dette jeg ønsker å fokusere på i denne oppgaven.

1.5 Metode

Denne oppgaven er basert på litteraturstudie. Jeg har lett lenge etter å finne unges stemmer i forhold til avlastning. For å finne litteraturen jeg har brukt, har jeg søkt i Bibsys på ordet ”avlastning”. Ut over dette har jeg også brukt litteratur fra vårt pensum. Jeg har kun forholdt meg til norsk litteratur.

Jeg har valgt i hovedsak å ta utgangspunkt i Kittelsaa (2003) sin rapport om unge mennesker på avlastning. Videre har jeg brukt min egen arbeidserfaring og relatert den til relevant litteratur. Skulle ønske det var mer å støtte seg til når det gjelder litteraturen jeg har funnet. Personer som mottar privat avlastning eller gruppe- og ferieavlastning har muligens andre tanker rundt innholdet i avlastning enn de som mottar avlastning i en avlastningsbolig.

2. Teori

2.1 Hva er avlastning?

En arbeidsgruppe som ble nedsatt av Sosial – og helsedepartementet konkluderte i en rapport (1983) med at avlastning har to målgrupper: de som gir omsorg og de som mottar slik omsorg. Arbeidsgruppen definerer likevel avlastning på en måte som bare beskriver tilbudet til foreldrene:

Avlastning er praktiske tjenester som ytes i situasjoner der pårørende regelmessig har krevende omsorg – ut over det som anses vanlig – for medlemmer i husholdet eller andre nære pårørende. Avlastning ytes når en person er helt eller delvis avhengig av omsorg fra andre (Sosialdepartementet, 1983)

Det er viktig med ulike avlastningsformer da behovene til den enkelte familie er svært ulike. Både den som gir og den som mottar omsorg må tas med i planleggingen og utformingen av avlastningstilbudet (Rundskriv I 1/93).

Avlastning skal ikke gis i stedet for, men i tillegg til andre tiltak. Tiltak som støttekontakt eller fritidsassistent skal ikke kunne erstatte avlastning, men ytes uavhengig av om de pårørende mottar avlastningstjenester eller ikke. Tjenester i fritiden som støttekontakt er i første omgang rettet mot personer med funksjonshemming, og ikke mot pårørende. De kan imidlertid ha en avlastende effekt på omsorgsgiverne, selv om dette ikke primært er hovedhensikten. Kittelsaa (2003) peker på dette med at avlastning foregår på den tiden av dagen eller uka som regnes som fritid. Videre skriver hun: ”Det er vanlig at en deltar på fritidsaktiviteter både når en er på avlastning og når en er hjemme. Det er derfor naturlig også å se på bruk av fritidsaktiviteter som en del av innholdet i avlastningstjenestene” (s. 9).

2.2 Målet med avlastning

Avlastning omfatter i følge Lov om sosiale tjenester alle aldersgrupper, og har i første rekke omsorgsgiver i fokus, men også den som trenger ekstra omsorg skal ha utbytte av tilbudet. Målet med avlastning er mangesidig, og dersom avlastningen skal gi de pårørende et nødvendig pusterom, må tilbudet tilpasses foreldrenes behov (Rundskriv I 1/93).

Pårørendes behov i forhold til avlastning er etter hvert blitt ganske synlige, men det er lite kunnskap om hvordan de som er på avlastning, opplever det. Kittelsaa (2003) har skaffet oss noe kunnskap om dette gjennom sin rapport om unge mennesker på avlastning, hvor hun har spurt ungdommene selv om hva de synes.

2.3 Hva skal avlastningen inneholde?

I lov om sosiale tjenester står det nedfelt hva de sosiale tjenestene skal omfatte i forhold til personer med særlig tyngende omsorgsoppgaver. Der står det blant annet at avlastning skal hindre utmatting og gi pårørende mulighetene til fritid og ferie (Sosialdepartementet 1992). Det står derimot ingenting, verken i rundskriv eller merknader til loven, om hva denne type tjenester skal omfatte i forhold til den som er på avlastning. Så langt jeg kan finne står det i merknad til Lov om sosiale tjenester § 4-2 b kun at avlastning skal gi trygghet og kontinuitet.

Grue (1994) peker på at det er to målgrupper for avlastning: givere og mottagere av omsorg. For den som yter omsorgen er det som beskrevet ovenfor viktig å få fri fra de daglige omsorgsoppgavene. For den som mottar omsorgen er det derimot viktig at fraværet av

foreldrene blir erstattet med omsorgspersoner som kan gi ungdommen et meningsfylt samvær og aktivitet.

I sin prosjektrapport vurderer Kittelsaa (2003) avlastning som en del av ungdommens dagligliv. At man oppholder seg utenfor sitt eget hjem, men lever så nært opp mot sitt ordinære dagligliv som mulig. En annen mulighet som Kittelsaa trekker fram er at man ser på avlastningen som en del av ungdommens fritid. Det er også flere foreldre som har gitt uttrykk for at de ønsker at ungdommene skal få være aktive og få delta i aktiviteter som gir gode opplevelser under avlastningsoppholdene. Dette er ikke minst fordi foreldrene selv ofte er slitne og derfor i mindre grad i stand til å dekke ungdommene aktivitetsbehov (Asmervik og Nilsen, i Kittelsaa, 2003).

Som nevnt tidligere er det lite litteratur som beskriver ungdoms behov og ønsker i forhold til avlastning. Kittelsaa (2003) viser til en beskrivelse av tilrettelegging av avlastningstjenester i Stockport, Storbritannia. Tjenestene der er i følge Kittelsaa utformet etter prinsipper for normalisering i den versjonen som er definert av Wolfensberger (1992): verdsetting av sosial rolle. Ved bruk av Wolfensbergers prinsipper har Henstock og Bentley utviklet avlastningstjenester som tar hensyn til behovene både hos foreldrene og ungdommen. For å kunne definere hva som er gode tjenester, har de sammenlignet hva slags utbytte andre personer vanligvis får av sin fritid. For ungdommene har ”*To have a good time away from main carers*” blitt hovedmålet for tjenesten. Kittelsaa (2003) har oversatt dette til ”*Ha det trivelig borte fra mor og far*”

Noe av innholdet i tjenestene ut fra en slik tenkt modell, vil for ungdommenes del kunne deles inn i følgende tema:

- Å utvikle selvstendighet
- Få støtte og trygghet i hverdagen
- Å ha det morsomt i fritiden
- Være sammen med venner (Kittelsaa, 2003:24)

2.3.1 Utvikling av selvstendighet

Ut ifra de funnene Kittelsaa (2003) har gjort i sin rapport ser det ut til at trening i selvstendighet skjer i hverdagen ved at ungdommene deltar i praktiske gjøremål, og at de er

med på avgjørelser som har med fritid og aktiviteter å gjøre. Når ungdommene blir spurt om hvem som bestemmer i avlastningsboligen sier en av dem: *"Det er litt forskjellig. Noen ganger er det de voksne, andre ganger er det jeg... Enkelte ganger har vi vært litt ved sjøen, eller på stranda, så har vi vært på kino, og det tror jeg at jeg har bestemt. Kari (en ansatt) har bestemt at vi skulle til ... og brenne bål en gang."* På spørsmål om hvem som bestemmer når de skal gå og legge seg svarer en av ungdommene: *"Nattevakta ... Ja, men jeg - jeg bruker å si i fra sjøl, da, at jeg går og legger meg."* Avgjørelser som for eksempel når ungdommen skal være på avlastning, blir i følge Kittelsaa sjeldent diskutert med dem eller bestemt i samråd med dem. Når ungdommene blir spurt om hvem som har bestemt at de skal på avlastning svarer en av dem: *"Mora mi."* En annen vet ikke. *"Sånn er det bare."* "Det kan se ut som om ungdommenes behov for å være sammen med personer de liker eller er venner med, må konkurrere med foreldrenes behov for å ha fri til bestemte tider. (s. 27)

2.3.2 Støtte og trygghet i hverdagen

Olsen (2006) viser til at det for foreldrene er viktigst at tilbudet oppleves godt for ungdommen. Avlastningen må derfor legges til rette slik at foreldrene føler seg trygge. Tryggheten knyttes til ungdommens trivsel og kompetansen til de ansatte som jobber i avlastningsboligen. Når foreldre vurderer et tilbud, er det i følge Olsen (ibid) altså innholdet i forhold til ungdommens behov det primære. Deres eget behov for et visst omfang på tjenesten kommer i annen rekke.

Ut i fra Kittelsaa (2003) sin rapport kan det se ut som om mange ungdommene gleder seg til å dra på avlastning, og at dette har sammenheng med ulike faktorer. Noen av faktorene Kittelsaa trekker fram er blant annet at de ikke har venner hjemme, og av den grunn kjeder seg mer hjemme enn det de gjør på avlastning. En annen faktor kan være at de ansatte ved avlastningsboligen er opptatte av at de skal finne på noe overfor ungdommene når de er på avlastning, og kanskje til forskjell fra foreldrene har de tid og overskudd til dette. Når ungdommene skal forklare hvorfor de gleder seg til å dra på avlastning sier de blant annet: *"Her finner vi på så mye. Her er de voksne så artige. De voksne tuller så mye noen ganger."*

Det er viktig at de ansatte i avlastningsboligen gir tilstrekkelig hjelp og støtte, og bidrar til at ungdommene blir trygge nok til å møte nye utfordringer og til å si hva de mener.

2.3.3 Å ha det morsomt i fritiden

Når ungdommen er på avlastning er det fortsatt foreldrene som bestemmer over dem. For unge voksne med utviklingshemming som er myndige er det vanlig at foreldre opplever at de har utvidet ansvar. I noen tilfeller kan dette føre til at utviklingshemmede blir forstått som barn også i voksen alder og derfor ikke forventes å skulle ha noen oppfatning om forhold som angår dem (Kittelsaa, 2003). Norsk Forbund for Utviklingshemmede sier i sitt prinsipp program følgende: ”Mennesker med utviklingshemming har på ethvert alderstrinn et likeverdig behov for å ha mest mulig styring og kontroll over eget liv.” (NFUs prinsipp nr 3)

I sin prosjektrapport har Kittelsaa (ibid) funnet et påfallende mønster i forhold til ukesprogrammet i fritiden til ungdommene. Man ser at det gjerne er aktiviteter hver dag i ukedagene, mens helgene er så godt som uten program. I avlastningsboligen derimot fant Kittelsaa at det vanlige ukesprogrammet også ble fulgt opp der, i tillegg ble det lagt opp til en del aktivitet i helgene. En av ungdommene Kittelsaa har med i sin rapport sier: *”Vi fær ut og farter litt ... Vi drar til ben og kikker litt i butikkene. Kjøper godteri og.. ” en annen forteller: ”... så da for vi og shoppet – kjøpte meg bukse, også var jeg og Tor ... jeg husker ikke helt. Jeg tror vi var og bowlet hvis jeg ikke tar feil. Også var vi i ... har vært på kafé, og ja – det er så mye vet du. Jeg glemmer fort, jeg. Jo, vi har vært på kino. Da har vis ett – hva var det vi så? Hun Herborg Kråkevik”.*

2.3.4 Være sammen med venner

Kittelsaa (2003) har spurt ungdommer som er på avlastning hvorfor de er på avlastning. I følge en av ungdommene er hun i avlastningsboligen for å lære å bli mer selvstendig. Problemet er bare at det er få i avlastningsboligen som er slik som henne. Hun sier: *”Det skulle vært flere som hadde vært sånn som meg, så hadde det vært artigere å være her.”*

Olsen (2006) peker på at selv om avlastningen i første rekke er tiltenkt foreldrene, er det for foreldrene helt avgjørende at avlastningen er et sted hvor ungdommen trives. I følge foreldrene er ungdommens trivsel ofte knyttet opp mot hvem de er sammen med i avlastningsboligen. Avlastning i bolig er i følge Olsen (ibid) en viktig sosial arena for ungdommen og for mange av dem en vennskapsarena. Hun peker videre på at dersom en avlastningsbolig skal fungere som vennskapsarena blir sammensetningen av ungdommene viktig.

Kittelsaa (2003) har gjennom sitt prosjekt funnet at mange av ungdommene ikke har venner der de bor. De vennene de har, har de gjennom skolen og avlastningsboligen. En av ungdommene forteller at hun har ei venninne på avlastningsboligen. De treffer hverandre på avlastning og på fritidsklubben men ikke ellers: ”*Men vi er ikke sammen, sånn sett, nei.*”

3. Drøfting

I drøftingsdelen har jeg valgt å bruke min egen arbeidserfaring og se den opp mot den litteraturen jeg har funnet innen temaet.

3.1 To brukergrupper

I forhold til avlastning har vi to brukergrupper å forholde oss til. Foreldrene, som mottar avlastning og ungdommene som er på avlastning. I følge Lov om sosiale tjenester skal både primær- og sekundærbruker høres når det dreier seg om tilrettelegging av avlastningstjenestene (Sosialdepartementet, 1992). Min, lik Kittelsaas erfaring om at dette er en sovende bestemmelse. Både i lovtekst, merknader til loven og i mesteparten av litteraturen jeg har funnet står foreldrenes behov og rettigheter god beskrevet. Jeg har kun funnet en prosjektrapport skrevet av Anna M Kittelsaa som omhandler avlastning sett fra synsvinkelen til den som er på avlastning. I Rundskriv I 1/93 står det at det er viktig med ulike avlastningsformer da behovene til foreldrene er svært ulike. For foreldrene er det i følge dette rundskrivet muligheten til fritid og det å forhindre utmattelse som er hovedhensikten med avlastning. Grue (1994) på sin side trekker fram at det for ungdommene sin side er viktig at fraværet av foreldrene blir erstattet med omsorgspersoner som kan gi ungdommen et meningsfylt samvær og aktivitet.

Som jeg skrev tidligere må både den som får avlastning og den som skal på avlastning tas med i planleggingen og utformingen av avlastningstilbudet. Min erfaring er derimot at det stort sett er foreldrene som blir spurt, og som gjerne også uttaler seg på vegne av sine barn. Kittelsaa (2003) fant i sin rapport at utviklingshemmede ofte blir forstått som barn også i voksen alder, og derfor ikke forventes å skulle ha noen oppfatning om forhold som angår dem. Dette til tross for at blant annet Norsk Forbund for Utviklingshemmede trekker fram viktigheten rundt det at ”mennesker med utviklingshemning uansett alderstrinn har et likeverdig behov for å ha mest mulig styring og kontroll over eget liv” (NFUs prinsipp # 3).

Med andre ord kan det være riktig at også ungdommene skal være med å si noe om hvilken type avlastning de ønsker, og hva de ønsker å få ut av den tiden de er på avlastning.

3.2 Ha det trivelig borte fra mor og far

Dersom man skal ta bestemmelsen om at begge brukergrupper skal bli hørt på alvor er måten å organisere avlastningstjenestene slik man har gjort i Stockport i Storbritannia en interessant måte å gjøre det på. Til tross for at mange elementer flyter over i hverandre har jeg prøvd og delt opp drøftningen i fire underkapittel ut fra en slik tenkte modell som de har i Stockport.

3.2.1 Utvikling av selvstendighet

Utvikling av selvstendighet i avlastningssammenheng er slik jeg ser det i hovedsak øving i ADL ferdigheter. Ungdommene får delta i bestemmelser rundt hva man skal ha til middag, hva de skal ha på brødskiven på nistepakken dagen etter, og til dels hvilke aktiviteter de vil gjennomføre mens de er på avlastning.

Erfaringsmessig er man flink til å legge til rette slik at ungdommene skal få øve seg i å velge og å lære å ta avgjørelser på områder som er viktige for dem, avgjørelser som for eksempel når ungdommen skal være på avlastning, blir derimot i følge Kittelsaa (2003) sjeldent diskutert med dem eller bestemt i samråd med dem. Når ungdommene blir spurt om hvem som har bestemt at de skal på avlastning svarer en av dem: *"Mora mi."* En annen vet ikke. *"Sånn er det bare."* På det viset ser det ut som om ungdommens behov, for eksempel å være sammen med personer de liker eller er venner med, blir tilsidesatt. Det er foreldrenes behov for å ha fri til bestemte tider som blir det avgjørende (Kittelsaa 2003). Grue (1994) støtter opp rundt disse erfaringene når han peker på at det ofte blir stilt færre krav til ungdommer med funksjonshemming enn til andre. Konsekvensen av dette kan blant annet bli manglende erfaringer og *selvutvikling* (Min tilføyelse).

Et annet element som er med på å begrense ungdommenes mulighet til utvikling av selvstendighet ut over ADL ferdigheter er organiseringen av avlastningen. Avlastningsboligen utarbeider en halvårsplan som sier noe om når man skal på avlastning. Denne planen blir utarbeidet i samarbeid med foreldrene i forhold til om det er spesielle behov de kommende seks månedene. Ungdommenes ønsker om hvem de skal være på avlastning sammen med vil

mest sannsynlig vike i denne sammenhengen. Her er det da foreldrenes behov for avlastning på spesifikke dager som vil komme i fremste rekke.

3.2.2 Støtte og trygghet i hverdagen

I merknad til Lov om sosiale tjenester § 4-2 b står det at avlastning skal gi trygghet og kontinuitet. ”Dette kan gjøres blant annet ved å legge turnus slik at de samme ansatte som oftest er sammen med samme brukere under avlastning.” (Kittelsaa, 2003:28) Jeg har erfart at man så langt det lar seg gjøre, prøver å ivareta dette ved for eksempel, slik Kittelsaa skriver, å utarbeide turnus slik at de samme personene er på jobb sammen med de samme brukerne under avlastningsoppholdet. Olsen (2006) viser til at det for foreldrene er viktigst at tilbudet oppleves godt for ungdommene. Foreldrenes trygghet knyttes i følge henne til ungdommenes trivsel og kompetansen til de ansatte som jobber i avlastningsboligen. For å skape trygghet prøver de ansatte i avlastningsboligen å sette opp halvårsplaner som tar hensyn til hvilke ungdommer som er på avlastning samtidig, og hvilke ansatte som er på jobb. Det at man ikke har så mange forskjellige mennesker å forholde seg til hver gang man er på avlastning bidrar til at avlastningen blir forutsigbar og trygg både for foreldrene og ungdommene.

Olsen (2006) mener at det for foreldrene er innholdet i forhold til ungdommenes behov som er det primære, og at deres eget behov for et visst omfang på tjenesten kommer i annen rekke, mens Kittelsaa (2003) kan vise til ungdommer som er lei seg fordi det ikke er flere som dem på avlastning når de er der. Spørsmålet i denne sammenheng blir jo om det er foreldrene eller avlastningsboligen som er rigide. Det at ungdommene ikke får være på avlastning sammen med dem de helst ønsker, kommer det av at avlastningsboligen er lite fleksibel? Osgjelten og Wirak (2006) viser til foreldre som føler at det er de som må tilpasse seg tilbudet og ikke omvendt mens man kanskje fra avlastningen sin side føler at man strekker seg langt for å imøtekomme foreldrenes ønsker og behov, men at man ikke alltid får til å tilfredsstillere alle ønsker. Dersom en familie må endre på sin helg for avlastning vil det få konsekvenser for hvem denne ungdommen kommer sammen med på avlastning, og da er det ikke lenger ungdommens behov for å være sammen med ”sanne som seg” som kommer i første rekke, men foreldrenes behov. Dette er et vanskelig puslespill med mange forskjellige brikker som skal passe sammen.

3.2.3 Ha det morsomt i fritiden

Foreldrene føler i følge Osgjelten og Wirak (2006) ofte at oppholdet i avlastningsboligen bærer preg av å være en oppbevaringsplass, hvor det er lite rom for å gjøre kjekke aktiviteter sammen med ungdommene. De ønsker at det skal være naturlig at ungdommene blir tatt med ut i naturen, på kino, bading, tilstelninger og lignende. På den andre siden trekker Kittelsaa (Kittelsaa i Kittelsaa, 2003) fram at utviklingshemmede som bor hos sine foreldre har et svært aktivt liv i fritiden, gjerne med aktiviteter de fleste ukedagene, mens det i helgene er så godt som ingen aktivitet. I avlastningsboligen derimot har jeg erfaring med at man i tillegg til faste aktiviteter som klubb, korps eller deltakelse i idrettslag, også finner på attraktive aktiviteter i helgene. Dra på kino, bowling, bytur etc., kos på kvelden med god mat. At foreldrene da føler at avlastningen bærer preg av oppbevaring kan kanskje komme av at man definerer det å ha det morsomt på forskjellig vis.

Hva er morsomt i fritiden, og hvem bestemmer hva som er morsomt? Min erfaring er at foreldrene har et stort ønske om at deres ungdom skal ut å gå på tur, være aktiv, delta på aktiviteter etc. Lista over ønsker fra foreldrene kan være lang, mens det ungdommen egentlig ønsker er å ha en stille kveld, ei rolig helg i sofaen, med en kopp kakao foran tv'en eller dataen. Alle foreldre ønsker kun det beste for sine ungdommer, forskjellen er at ungdommer uten utviklingshemming har til dels lov til å bestemme og gjøre ufornuftige ting. De får veiledning på hva som er lurt å gjøre, men de kan fortsatt ta egne valg, og velge det ufornuftige, mens ungdommer med utviklingshemming sjelden har denne muligheten. Det er så mange andre rundt de som vet hva som er best for dem. Det er mulig det er derfor bestemmelsen i sosialtjenesteloven, som jeg har nevnt på side 10 blir en sovende bestemmelse, fordi man glemmer at ungdommene også skal ha en reell medvirkning. Jeg har tidligere i oppgaven snakket om å utvikle selvstendighet. Dersom ungdommene ikke skal få hevde sine meninger og lære at de blir tatt på alvor vil man svekke deres mulighet til å utvikle selvstendighet. Jeg tror det er viktig at fagfolk imøtekommer foreldrene og deres ønsker, men det er også viktig å høre på ungdommene. Foreldrene ønsker kun det beste for sine barn, og man ønsker ikke å kritisere dem, men innimellom må man som fagfolk tørre å gå inn i diskusjoner med foreldrene. Det er ikke alltid at foreldrene ser hele bildet, og da er det vårt ansvar å hjelpe dem å få denne helheten.

3.2.4 Være sammen med venner

Kittelsaa (2003) har gjennom sitt prosjekt funnet at mange av ungdommene ikke har venner der de bor. De vennene de har, har de gjennom skolen og avlastningsboligen. En av ungdommene forteller at hun har ei venninne på avlastningsboligen. De treffer hverandre på avlastning og på fritidsklubben men ikke ellers: ”*Men vi er ikke sammen, sånn sett, nei.*” Kittelsaa (Ibid) kan også vise til ungdommer som savner flere venner når hun er på avlastning: ”*Det skulle vært flere som hadde vært sånn som meg, så hadde det vært artigere å være her.*” Dette utsagnet støtter ikke opp om det Olsen (2006) trekker fram i forhold til at det for foreldrene er innholdet i forhold til ungdommenes behov som er det primære, og at deres eget behov for et visst omfang på tjenesten kommer i annen rekke. Man må stille spørsmål om det er avlastningstjenesten som ikke har kunnet imøtekommet foreldrenes ønske om at deres ungdom skal være sammen med andre hun kan få en relasjon til, eller om det er foreldrenes behov for avlastning nettopp denne helgen som har vært avgjørende. Olsen (2006) skriver noe om avlastningsboligen som vennskapsarena. At det i forhold til foreldrene er avgjørende at avlastningen er et sted hvor ungdommene trives, og at ungdommenes trivsel i følge foreldrene er knyttet opp mot hvem de er sammen med i avlastningsboligen. Til tross for dette er det altså vanskelig å imøtekomme dette fullt ut. Min erfaring er at dette av og til handler om at foreldrene er avhengige av bestemte helger for avlastning, og at det da gjør det vanskelig for de ansatte å sette sammen grupper etter ungdommenes ønske.

4. Oppsummering

Hva avlastning bør inneholde vil for ungdommenes del kunne deles inn i følgende tema:

- Å utvikle selvstendighet
- Få støtte og trygghet i hverdagen
- Å ha det morsomt i fritiden
- Være sammen med venner (Kittelsaa, 2003:24)

Å imøtekomme disse punktene kan oppsummeres som utfordrende. Det er mange brikker som skal på plass, noen brikker styrer foreldrene, andre brikker er det avlastningstjenesten som styrer. Det som går igjen når vi skal oppsummere hva innholdet i avlastningen bør inneholde for ungdommenes del er at ut over hva ungdommene skal spise til middag, og til dels hvilke aktiviteter de skal gjennomføre styrer ungdommene lite av brikkene i dette puslespillet selv.

Litteraturliste

Grue, Lars (1994): *Avlastning. Bruk og behov*. Oslo: INAS notat 10, Institutt for sosialforskning

Kittelsaa, Anna M. (2003): "Sånn er det bare" Unge mennesker på avlastning. Trondheim: Prosjektrapport Trondheim kommune

LOV 1991-12-13 nr 81: *Lov om sosiale tjenester m.v.* (sosialtjenesteloven).

Lundeby, Hege og Tøssebro, Jan (2002): *Voksne med utviklingshemming som bor med sine foreldre anno 2001*. Trondheim: Rapportserie for sosial arbeid og helsevitenskap 34, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU

Norsk Forbund for utviklingshemmede (2006): *Prinsipp-program for Norsk Forbund for Utviklingshemmede*, vedtatt på NFUs landsmøte okt. 2006
http://www.nfunorge.org/view.cgi?&link_id=0.1086&session_id=0 Nedlastet 01.11.09

Olsen, Benedicte C. Rappana (2006) *Avlastning – et tilbud med mange fasetter I*: Askheim, Ole Petter, Andersen, Torhild og Eriksen, John red. *Sosiale tjenester for familier som har barn med funksjonsnedsettelse* Oslo: Gyldendal akademiske side 78 - 93

Osgjelten, Reidun Torjussen og Wirak, Marit Torvanger (2006) *Foreldreerfaringer I*: Askheim, Ole Petter, Andersen, Torhild og Eriksen, John red. *Sosiale tjenester for familier som har barn med funksjonsnedsettelse* Oslo: Gyldendal akademiske side 47 - 55

Säfvenbom, Reidar (2005): *Fritid, hva er det? I: Fritid og aktiviteter i moderne oppvekst* Oslo: Universitetsforlaget AS side 27 - 42

Sosialdepartementet (1992): *Lov om sosiale tjenester mv, Rundskriv I - 1/93*. Oslo: Sosialdepartementet.

Sosialdepartementet (1983): *Avlastning for personer med særlig belastende omsorgsoppgaver: utredning fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Sosialdepartementet 4. november 1981* Oslo: Sosialdepartementet.